

ՀԱՅԿ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Մանկավարժության և լեզուների դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոն,
Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվա հասարակագիտական համալսարան,
Մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ՄԻՔ ՇԱՀԻՆՅԱՆ

Որակի ապահովման և բարեփոխումների կենտրոնի համակարգող,
Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվա հասարակագիտական համալսարան,
Կրթության կառավարման և պլանավորման ամբիոնի դասախոս և հայցորդ

**ՄԿԱՂԵՄԻԱԿԱՆ ԱԶԼՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐՆ
ՈՒ ԴԵՐՄԱՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ
ՀՀ ԲՈՒՀԵՐՈՒՄ**

Հոդվածում դիտարկվում են ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնախնդիրները, ակադեմիական անազնվության դրսևորումներն ու կանխարգելման մանկավարժագիտական մոտեցումները ՀՀ բուհերում: Ակադեմիական ազնվության պահպանումը սույն հոդվածում քննարկվում է հատկապես ուսումնառող-դասավանդող ներգործության, բուհերի հիմնական շահակիցների ակադեմիական վարքի դրսևորումների, կրթության որակի ապահովման և ակադեմիական ազնվության մշակույթի զարգացման տեսանկյուններից:

Հանգուցային բառեր՝ ակադեմիական ազնվություն, ակադեմիական ամբողջականություն (ինտեգրատիվություն), գրագողություն, կրթության որակ, ակադեմիական ազնվության պահպանման մշակույթ, մտավոր սեփականության կրթություն:

Բարձրագույն կրթության որակի և մասնագիտական պատրաստվածության նկատմամբ կրթության ու աշխատանքային շուկաների պահանջների բազմազանեցման և աճի առկա միտումը ՀՀ բուհերին պարտադրում է այնպիսի փոփոխությունների իրականացման անհրաժեշտություն, որոնք ազդում են ոչ միայն կրթության բովանդակության, այլ նաև բուհերում ձևավորված արժեքահամակարգի, նրանց շահակիցների վարքի և բարձրագույն կրթության նկատմամբ նրանց վերաբերմունքի վրա: ՀՀ բուհերին առաջադրված պահանջների բավարարումը գլխավորապես պայմանավորված է բուհերի առանցքային շահակիցներով, քանի որ վերջիններիս մասնագիտական գործունեությամբ ու ակադեմիական վարքի դրսևորումներով են ձևավորվում, արմատավորվում և փոփոխվում ինստիտուցիոնալ արժեքահամակարգերը: Մակայն որքան էլ բուհական արժեքահամակարգերը ձևավորող ու փոփոխող գործոնները և բարձրագույն կրթության համակարգում առկա խնդիրները պայմանավորված լինեն ազգային ու ինստիտուցիոնալ առանձնահատկություններով, այդուհանդերձ, բարձրագույն կրթության որակի շարունակական բարելավման առկա գլոբալ միտումների համատեքստում ակադեմիական հանրությունը, ոլորտի

մասնագետներն ու փորձագետները շարունակաբար մատնանշում են դրանց լուծման հրատապությունը, առաջադրում լուծման ուղիներ, որոնք, սակայն, մի շարք ՀՀ բուհերում դեռևս շարունակում են մնալ չլուծված: ՀՀ բուհական միջավայրում ակադեմիական օրինակելի վարքի, մասնավորապես ակադեմիական ազնվության պահպանման սկզբունքայնությունն ու դրա մասնավոր օրինակելի դրսևորումների ամրապնդումն ըստ էության հիմք են հանդիսանում ուսումնառողների մտավոր գործունեության զարգացման, նրանց ստեղծագործական աշխատանքի խթանման և գիտելիքի ստեղծման ու տարածման համար, հետևապես ՀՀ բուհերը նույնպես անմասն չեն մնում այդ կրթական և ուսումնադաստիարակչական գործընթացներից: Հաշվի առնելով այն, որ մասնավորապես ակադեմիական ազնվության պահպանմանն առնչվող հիմնախնդիրները լայնորեն տարածված են նաև ՀՀ բուհերում, սույն հոդվածում վեր են հանվում ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնախնդիրները, ակադեմիական անազնվության դրսևորումներն ու կանխարգելման մանկավարժագիտական մոտեցումները ՀՀ բուհերի գործունեության շրջանակում:

Մասնագիտական գրականության և կրթության ոլորտի արդի հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ տարբեր երկրների ուսումնական հաստատություններում ակադեմիական ազնվության պահպանումը խոչընդոտող խնդիրները զարգացում են ապրում վերջին քսանամյակում: Մասնավորապես տեղեկատվության արագընթաց շարժն ու փոխանցումը նպաստում են ոչ միայն ակադեմիական ազնվության խախտման դրսևորումների ընդլայնմանը, այլ նաև ակադեմիական անազնվության ձևերի բազմազանեցմանը [1, էջ 2]: Միջազգային փորձը փաստում է, որ ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնահարցն արդիական է ինչպես միջազգային առաջատար բուհերում, այնպես էլ միայն վերջին տարիներին բարձրագույն կրթության համաշխարհային զարգացումներին միայն վերջին տարիներին ինտեգրված բուհերում: Սակայն բուհերում ակադեմիական ազնվության և ավելի լայն առումով ակադեմիական ամբողջականության կամ ինտեգրատիվության պահպանման լայն տարածում ունեցող խնդիրը հատկապես խորքային է և առավել դժվար հաղթահարելի զարգացող երկրների, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության բուհերում: Սա գլխավորապես պայմանավորված է այն փաստով, որ զարգացող երկրների բուհերն ազգային մակարդակում առկա սոցիալ-տնտեսական խնդիրների անմիջական և բացասական ազդեցությունը կրելու տեսանկյունից ավելի խոցելի են: Հատկանշական է նաև, որ կրթական բարեփոխումները զգալիորեն դժվարեցնող սոցիալ-տնտեսական խնդիրները, որոնցից են, օրինակ, արտագաղթի բարձր ցուցանիշներն ու դրանով պայմանավորված դիմորդների և ուսանողների թվի նվազումը, ուղեղների արտահոսքը, բուհերի թերֆինանսավորումը, սոցիալական կտրուկ շերտավորումների արդյունքում դիմորդների և ուսանողների վճարունակության ցածր մակարդակը, ազգային մակարդակում զբաղվածության և մասնագիտական զարգացման սահմանափակ հնարավորությունները, չեն նվազեցնում բարձրագույն կրթության հանդեպ հասարակական պա-

հանջարկը: Այդուհանդերձ, սոցիալ-տնտեսական նման խնդիրների առկայության պայմաններում կրթության և աշխատանքային շուկաների կայուն զարգացման հեռանկարների բացակայությունը կամ սակավությունը բուհերին ստիպում են առաջնահերթորեն լուծել գոյատևմանը և ավելի լավատեսական մոտեցման դեպքում՝ մրցունակության ձեռքբերմանն առնչվող խնդիրները:

ՀՀ ներկայիս բարձրագույն կրթության համատեքստում ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնախնդիրներով զբաղվում են ինչպես բուհերը, այնպես էլ հետազոտական կենտրոններ, կրթության ոլորտի առաջատար մասնագետներ ու փորձագետներ: Ակադեմիական ազնվության խախտման դրսևորումների ուսումնասիրման աշխատանքների արդյունքները հետազոտողների, ոլորտի մասնագետների և առհասարակ ակադեմիական հանրության շրջանում լուրջ մտահոգություններ են առաջացրել, քանի որ ակադեմիական ազնվության պահպանումը որպես կրթության որակի բարելավման կարևոր նախապայման դիտարկելու և այն որպես առաջնահերթություն սահմանելու հեռանկարը դեռևս մի շարք ՀՀ բուհերում չի հասունացել և ներբուհական որակի մշակույթի բաղադրիչ դեռևս չի դարձել: Ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնախնդիրների լուծման ուղղությամբ առաջադրվել են տարբեր առաջարկություններ, սակայն տեսական և գործնական հարթակների էական խզումը դեռևս բուհերի կառավարիչների և մասնկավարժագիտական գործունեություն ծավալող մասնագետների համար շարունակում է մնալ որպես արդիական հիմնախնդիր:

Ազգային և արտասահմանյան բուհերի գործունեության ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ակադեմիական ազնվության դրսևորումներն էական իմաստային տարբերություններ չունեն, քանի որ դրանց հիմքում ընկած է էթիկայի համամարդկային այնպիսի սկզբունքների պահպանումը, ինչպիսիք են ազնվությունը, թափանցիկությունը, վստահությունը, հարգանքը, հավասարությունը, ճշմարտացիությունը և այլն [7]: Այդ սկզբունքների հիման վրա կենսագործունեության յուրաքանչյուր ոլորտում կամ համատեքստում մշակվում և ավելացվում են ազգային, պետական կամ հասարակության առանձնահատկություններն արտացոլող դրույթներ: Մանկավարժագիտության տեսանկյունից նույնպես այս սկզբունքների վրա են հիմնվում ուսումնական, կրթական ու դաստիարակչական բոլոր գործընթացները, և դրանք հավասարապես վերաբերում են և՛ դասավանդողներին, և՛ ուսումնառողներին: Այդ սկզբունքների վրա են հիմնվում նաև մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ժամանակակից մոտեցումները և առաջատար բուհերի կազմակերպական մշակույթի բարելավման ուղենիշներն ու ներքին կանոնակարգերը:

Միջազգային առաջատար փորձի վրա հիմնված ժամանակակից մոտեցումների համաձայն՝ բուհերն ակադեմիական ազնվությանն առնչվող կանոնակարգեր մշակելիս, մեր կարծիքով, պետք է հիմնվեն հետևյալ հիմնարար սկզբունքների վրա [9]՝

- հավասարություն, արդարություն և խտրականության բացակայություն,

- հաշվետվողականություն, հրապարակայնություն և անկախություն (ինքնավարություն),
- գլխահետազոտական գործունեության էթիկայի և ակադեմիական ազնվության կանոնների պահպանում,
- քննադատական վերլուծություն և այլոց տեսակետների նկատմամբ հարգանք,
- ուսումնական հաստատության արժեքների և ռեսուրսների պահպանման նկատմամբ պատասխանատվություն և հանձնառություն,
- գիտելիքի և տեղեկության ազատ ու բաց օգտագործում,
- միջազգային գործընկերների հետ բարիդրացիական հարաբերություններ և գործընկերների հանդեպ ազնիվ վերաբերմունք:

Բուհերում ակադեմիական ազնվության պահպանման վերաբերյալ քաղաքականության (ինստիտուցիոնալ ռազմավարություն և դրանից բխող մարտավարություններ, էթիկայի մշակված կանոններ, ընթացակարգեր, ուղեցույցներ և այլն) առկայությունը կարևոր նախապայման է ակադեմիական ամբողջականությունն ապահովելու և ակադեմիական անազնվության դեպքերը կանխելու համար: Ակադեմիական ամբողջականության կամ ներառականության ապահովումը ենթադրում է, որ ակադեմիական ազնվության մշակույթը ներառում է այդ մշակույթը ձևավորող բոլոր առանցքային շահակիցներին և ձևավորվում է վերջիններիս համագործակցությամբ [13, էջեր 180-183]: Կարևոր է նշել, որ մանկավարժական բազմաբնույթ գործունեության համատեքստում ակադեմիական ամբողջականությունը նաև բարձրագույն կրթության արդիականացման կարևոր սկզբունքներից է, քանի որ անձի ուսուցման, դաստիարակության և զարգացման գործընթացներն ընթանում են ամբողջական ու միասնական համակարգում՝ թելադրելով ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների իրականացման ամբողջական մոտեցման կիրառում [4, էջ 6]: Շեշտադրելով դասավանդող-ուսումնառող ներգործության և համագործակցության կառուցողական բնույթի կարևորությունն ակադեմիական ազնվության ապահովման խնդրում՝ պետք է նշել, որ ուսումնական գործընթացում ակադեմիական բարենպաստ միջավայրի և ակադեմիական ազնվության պահպանումը խրախուսող դասավանդողների դերը որոշիչ է պայմանավորված նաև դասավանդող-ուսումնառող փոխադարձ կապի անմիջականությամբ: Ակադեմիական գործունեության շրջանակում մի կողմից ուսումնառողի՝ որպես առանցքային շահակցի ակադեմիական ազնվության պահպանման կանոններին հետևելու պարտավորության կատարումը, մյուս կողմից՝ դասավանդողի՝ որպես մանկավարժի և ուղղորդողի հանձնառությունն ակադեմիական ազնվության մշակույթը ներառական են դարձնում:

Դասավանդող-ուսումնառող փոխազդեցության ամրապնդման խնդրին բարձրագույն կրթության ոլորտի մասնագետներն ու մանկավարժներն անդրադառնում են ինչպես ուսումնառողներին, այնպես էլ դասավանդողներին առաջադրվող պահանջների կամ սկզբունքների պահպանման տեսանկյունից, որոնց համաձայն՝ ցանկացած դասավանդող պետք է [13, էջ 182]՝

- մեծ կարևորություն և նշանակություն տա ակադեմիական ազնվության պահպանման խնդրին.
 - քաջալերի ուսումնառողներին, որպեսզի նրանք հանձն առնեն ակադեմիական ազնվության պահպանման պարտավորությունը.
 - խրախուսի ուսումնառողների սերը դեպի ուսումնառություն.
 - խթանի լսարանում փոխվստահության մթնոլորտի ստեղծումն ու ամրապնդումը.
 - արդարացիորեն և անաչառորեն գնահատի ուսանողների գիտելիքները, ներուժն ու դրա դրսևորման կարողությունը.
 - հնարավորինս նվազեցնի ուսանողների կողմից ակադեմիական անազնվության դրսևորման հնարավորությունները.
 - ակադեմիական ազնվության խախտման դեպքում անպայման լուծում տա խնդրին:
- Այլոց մտավոր սեփականության և առհասարակ մտավոր գործունեության արդյունքների նկատմամբ հարգանքի դրսևորումը դիտվում է որպես անձի ինտեգրատիվ բնութագիր, որն արտահայտվում է անձի ճանաչողության (իրավունքի ու էթիկայի նորմերի պահպանման գիտելիքներ և իմացություն) և գործունեության (իրավունքի և էթիկայի նորմերի պահպանմանն ուղղված արարքներ կամ վարք) առանձնահատկություններով [14, էջ 77]: Նշված երկու հիմնական փոխկապակցված բաղադրիչների հավասարակշռման արդյունքում բարձրանում է ուսումնառողների՝ անաչառությանը և ակադեմիական ազնվության ապահովմանը նպաստող բարենպաստ միջավայր ստեղծելու պատասխանատվությունը: Ուսումնառողների ակադեմիական գործունեության տեսանկյունից հարկ է նշել, որ ակադեմիական ազնվության պահպանման վրա միջավայրի ազդեցությունը պայմանավորված է մի շարք հանգամանքներով, մասնավորապես [12]՝
- որքանով է ակադեմիական ազնվությանն առնչվող կանոնակարգը կամ ուղեցույցը տվյալ բուհի կազմակերպական մշակույթի մաս կազմում,
 - որքան խիստ են ակադեմիական ազնվության պահպանման կանոններն ու դրանց խախտման դեպքում կիրառվող պատժամիջոցները,
 - որքանով է բուհի աշխատակազմը խրախուսում և աջակցում ուսումնառողներին,
 - ինչպիսի ակադեմիական միջավայրում են ընթանում ուսումնառության գործընթացները (փոխադարձ վստահության, անաչառության, մրցունակության աստիճանը, ուսանողակենտրոն մոտեցման կիրառման արդյունավետությունը և այլն),
 - ինչպես են դասավանդողներն արձագանքում ակադեմիական անազնվության դեպքերին,
 - ինչպես են համակուրսեցիները վերաբերվում ակադեմիական ազնվության կանոնները խախտող ուսումնառողին (օրինակ՝ գրագողություն կատարող ուսանողին),

- արդյոք ուսումնառողները իրենց համարում են տվյալ բուհի ակադեմիական հանրության լիարժեք անդամ և կրում են արդյոք այդ հանրությանն առաջադրված կանոնների պահպանման պատասխանատվությունը,

- արդյոք դասընթացներն անցկացվում են մեծ լսարանային պայմաններում և համապատասխան վերահսկողության ներքո և այլն:

Բուհերում ակադեմիական անագնավության բարձր ցուցանիշների հիմքում ընկած ամենաընդհանուր պատճառներից են ուսումնառողների՝ ցածր գնահատական չստանալու և բարձր առաջադիմություն ցուցաբերելու ձգտումը և ծնողների, դասավանդողների ու համակուրսեցիների կողմից ճնշված լինելու վախը [8, 11]: Ի լրումն վերոնշյալ գործոնների, ՀՀ բուհերում առկա են նաև երբեմն ոչ ակնհայտ և խորքային պատճառներ, որոնք ըստ էության դժվարեցնում են բուհերում ակադեմիական անագնավության դեպքերը կանխելուն ուղղված գործողությունների իրականացումը: Մասնավորապես, հաշվի առնելով այն փաստը, որ ՀՀ բուհերի բյուջեի մեծ մասը գոյանում է ուսման վարձերից, ուսանողների թվի ապահովումը դառնում է բուհերի առաջնային խնդիրներից մեկը: Հետևաբար, ՀՀ բուհերը երբեմն հակված են ուսման վարձ վճարող ուսանողների նկատմամբ հնարավորինս մեղմացնել պատժամիջոցների կիրառումը՝ կանխելով կամ նվազեցնելով ուսանողների բուհից դուրս մնալու հավանականությունը [5, էջեր 139-141]: Ուրեմն, բուհերի պետական ֆինանսավորման ցածր մակարդակը և առհասարակ ներբուհական ֆինանսական կառավարման մեխանիզմներն ու ոչ կայուն ֆինանսական ներհոսքերը նույնպես էական ազդեցություն ունեն բուհերում ակադեմիական ազնվության պահպանման և դրան առնչվող որոշումների կայացման վրա, թեև այդ գործոնների բացասական ազդեցությունը ոչ միշտ է անմիջապես ակնհայտ դառնում:

Ակադեմիական ազնվության պահպանումը և դրա խախտման դրսևորումները բուհական միջավայրում որոշակիացնելու նպատակով հարկ է առանձնացնել նաև մի քանի հիմնական հասկացություններ, որոնք բնորոշ են բոլոր բուհերի ակադեմիական և գիտահետազոտական գործունեություն ծավալող շահակիցների գործունեությանը: Կրթության համատեքստում *ակադեմիական ազնվությունը* լայն իմաստով կարելի է սահմանել որպես մի շարք այնպիսի սկզբունքների համալիր, որոնցից են էթիկայի համամարդկային արժեքների պահպանումն ու էթիկայի նորմերի կիրառումը, ազնիվ ձևով գիտական գիտելիքի ձեռքբերումը, օգտագործումն ու տարածումը, ակադեմիական բարենպաստ միջավայր ստեղծող և ակադեմիական ազատությունը խթանող վարքի դրսևորումն ու պահպանումն ուսումնական հաստատությունների հիմնական շահակիցների կողմից [7]: Ակադեմիական ազնվությունը նեղ իմաստով վարչարարության հիմնարար սկզբունքներից է, որը ենթադրում է կազմակերպությունների գործունեության շրջանակում ընդունված արժեքների, սկզբունքների ու նորմերի պահպանում և շարունակական կիրառում՝ դրանք հանրությանը լավագույնս ծառայեցնելու և հանրային շահերը պաշտպանելու համար: Ակադեմիական ազնվությունը հանրությանը որակյալ ու մատչելի կրթություն ապահովելն է, իսկ անհատի մակարդակով՝ ակադեմիական և էթիկայի նորմերի պահանջները բավարարելու պատրաստակա-

մութությունը [5, էջ 26]: Ընդհանուր առմամբ, ակադեմիական ազնվությունը դիտվում է որպես նաև ուսումնական հաստատության առանցքային շահակիցների այնպիսի վարքի դրսևորում, որը դրական է ազդում կրթության համակարգի ու ակադեմիական միջավայրի արդյունավետության վրա և բարձրացնում է կրթության և ուսումնական հաստատության հանդեպ հանրային վստահությունը: Մասնավորապես արևմտյան երկրների բուհերում ակադեմիական ազնվության խախտման և առնչվող երևույթների ուսումնասիրություններից դուրս բերված ամենաշատ կիրառվող հասկացություններից են *խարդախությունը (cheating behavior)*, *ակադեմիական անբարեխիղճ վարքը (academic misconduct)*, *գրագողությունը (plagiarism)* [1, էջեր 2-7], *ակադեմիական ամբողջականության կամ ինտեգրատիվության (academic integrity) խախտումը* և այլն: Բարձրագույն կրթության համակարգում անազնվության հիմնական ձևերի կամ դրսևորումների շարքում դասվում են կոռուպցիան, կեղծ դիպլոմներ տալը, կրթության ոլորտի քաղաքականացված լինելը, գրագողությունը և ակադեմիական անազնվության այլ մասնավոր դեպքեր:

Թեև միջազգային համատեքստում ակադեմիական անազնվությունը տարբեր կերպ է սահմանվում, և դրա դրսևորումները՝ պայմանավորված կրթության ազգային համակարգերի ու հանրության ընկալումների առանձնահատկություններով, նույնպես տարբեր են, այդուամենայնիվ, այդ սահմանումներն ու դրսևորումներն ունեն համընդհանուր բնույթ և միևնույն հասկացական հենքը: Հետևապես, ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնախնդիրը կարող է հավասարապես վերագրվել նաև ՀՀ բուհերի ուսումնական, կրթական ու գիտահետազոտական գործունեությանը:

Ակադեմիական ազնվությունը՝ որպես մտավոր սեփականության կրթության կազմակերպման ու կրթության որակի ապահովման կարևոր նախապայման, ինչպես նաև ակադեմիական մշակույթի անքակտելի բաղադրիչ, ներառում է ֆորմալ և ոչ ֆորմալ տարրեր: Ակադեմիական ազնվության ֆորմալ տարրերը բուհական համակարգում դրսևորվում են մտավոր սեփականության պահպանմանը (հատկապես հեղինակային իրավունքի պահպանմանը), ակադեմիական ազատությանն ու ազնվությանն առնչվող քաղաքականության որդեգրմամբ, դրանից բխող՝ ինստիտուցիոնալ մակարդակում կիրառվող կանոնակարգերի, ռազմավարությունների և ընթացակարգերի առկայությամբ [1, էջ 6], ինչպես նաև ակադեմիական անազնվության դեպքերի կանխարգելման մեխանիզմների, պատժամիջոցների և զսպման այլ լծակների արդյունավետ կիրառմամբ: Ֆորմալ տարրեր պարունակող ակադեմիական մշակույթի ամրապնդման ու բարելավման պարտադիր նախապայման է բարձրագույն կրթության ոլորտի ուղղակի և անուղղակի շահակիցների իրավահարաբերությունների հավասարակշռության ու համագործակցության ապահովումը: Ակադեմիական ազնվության ոչ ֆորմալ տարրեր կամ դրսևորումներ կարող են լինել, օրինակ, բուհերի ներքին շահակիցների, մասնավորապես դասախոսների, գիտաշխատողների և ուսումնառողների պատշաճ պատկերացումներն ակադեմիական ազնվության ու դրա դրսևորումների վերաբերյալ, հեղինակային իրավունքին առնչվող օրենսդրական դաշտի վե-

րաբերյալ նրանց իրազեկվածության բավարար կամ բարձր մակարդակը, ոչ ֆորմալ կամ լրացուցիչ դասընթացներին ու վերապատրաստումներին ուսումնառողների և դասավանդողների շարունակական մասնակցությունը և այլն: Ընդհանուր առմամբ, ակադեմիական ազնվությունն արտացոլում է և՛ ազգային կարգավորման մեխանիզմները (օրինակ՝ օրենսդրությունն ու համապատասխան օրենսդրական դրույթները), և՛ ուսումնական հաստատությունների արժեքներն ու նորմերը, որոնք կիրառվում են բուհերի դասախոսների և ուսումնառողների կողմից այս կամ այն վարքի դրսևորման ժամանակ [1, էջ 6]: Ակադեմիական ազնվության ֆորմալացումն ավելի վերահսկելի է դարձնում բուհական միջավայրում ակադեմիական անազնվության դեպքերի բացահայտումը և էապես նվազեցնում է գրագողության խնդրին կամայական կամ հատվածային լուծում տալու հավանականությունը: Ֆորմալացումը ենթադրում է բուհի կողմից մշակված ու առանցքային շահակիցների կողմից ընդունված հստակ քաղաքականության և դրանից բխող այնպիսի կանոնակարգերի ու ընթացակարգերի առկայություն, որոնց կիրառումը պարտադիր է բուհի վարչական ու պրոֆեսորադասախոսական կազմի և ուսումնառողների համար [14, էջ 72]: Միննույն ժամանակ սա չի ենթադրում, որ բուհերի կողմից հստակ մշակված քաղաքականությունն ու ռազմավարությունների առկայությունը բոլոր դեպքերում և լիարժեքորեն ապահովում է նաև դրանց արդյունավետ կիրառումը գործնական դաշտում: Ավելին, չձևակերպված արժեքները, որոնք խորապես ամրապնդվել են տվյալ կազմակերպական մշակույթում, կարող են երբեմն ավելի ուժեղ ազդեցություն ունենալ բուհերի շահակիցների վարքի ու գործունեության վրա, քան հստակ ամրագրված ու հռչակված արժեքները [3, էջ 438]: Այդուհանդերձ, ակադեմիական ազնվության պահպանման մշակույթի ֆորմալացումն էապես կարող է ազդել ակադեմիական ազնվության պահպանման ոչ ֆորմալ տարրերի ձևավորման վրա՝ այդ գործընթացի մշակութայնացման վաղ փուլում նախ պարտադրելով ակադեմիական որոշակի վարքի կանոնների պահպանում բուհի ներքին շահակիցների կողմից, իսկ այնուհետև կայունացնելով և զարգացնելով այդ մշակույթով պայմանավորված արժեքամակարգը:

ՀՀ բուհերի գործունեության շրջանակում ակադեմիական անազնվությանն առնչվող ուսումնասիրություններ կատարած մասնագետների մի խումբ գտնում է, որ ակադեմիական ազնվության պահպանման կանոնների կամ սկզբունքների եզակի խախտումները չպետք է որակել որպես ինստիտուցիոնալ խնդիր, քանի որ ակադեմիական ազնվության խախտումը հատկորոշվում է վերջինիս համակարգային ու պարբերական բնույթով [5, էջ 28]: Այս դիրքորոշումը թերևս հիմնավորվում է նաև ակադեմիական ազնվության խախտումների բացասական ազդեցության լայն շրջանակով, այսինքն՝ խախտումը դառնում է էական, եթե այն զգալի ազդեցություն ունի բարձրագույն կրթության համակարգի հիմնական շահակիցների վրա: Սա ևս մեկ անգամ փաստում է ակադեմիական ազնվության՝ ակադեմիական մշակույթի և կրթության որակի համակարգի բաղկացուցիչ տարր հանդիսանալու հանգամանքն ու ներառական բնույթը: Սակայն մյուս կողմից, հատկապես ուսումնառողների շրջանում

ակադեմիական անպատշաճ վարքի անհատական դրսևորումների անտեսումը խնդրի զարգացման, այլ ուսումնառողներին այդ շրջանակում ընդգրկելու և ակադեմիական ազնվության դեպքերի մասսայականացման միտում կարող է առաջացնել՝ վտանգելով կրթության որակը և ուսումնառության գործընթացի արդյունավետությունը: Ավելին, մանկավարժական ավանդական և ժամանակակից մոտեցումները պահանջում են անձի մտավոր զարգացման ու դաստիարակության գործընթացներում առաջացող խնդիրներին անհատական մոտեցման ցուցաբերում, որը մի կողմից կամրապնդի ուսումնառողի մասնագիտական կարողությունները զարգացնելու ներունակությունը, մյուս կողմից կխթանի անձի գիտական աշխարհայացքի և մասնագիտական դիրքորոշումների ձևավորման ու զարգացման ճիշտ ընթացքը:

ՀՀ բուհերում ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնախնդիրները և դրանց վերաբերյալ ակադեմիական հանրության պատշաճ ընկալումների ձևավորումը հաճախ են ուսումնասիրության ենթարկվել ազգային ակադեմիական հանրության ու ոլորտի մասնագետների կողմից: ՀՀ-ում ակադեմիական ազնվության դրսևորումները խոչընդոտող դրոշմապատճառները տարաբնույթ են և հիմնականում արմատացած: Ակադեմիական ազնվության խախտմանն առնչվող խնդիրների արդյունավետ գործնական քայլերի կիրառման անհրաժեշտությունը հատկապես ակներև դարձավ Բոլոնիայի գործընթացին ՀՀ-ի ինտեգրմամբ (2005թ.), որով սկիզբ դրվեց ՀՀ-ում բարձրագույն կրթության կառուցվածքային բարեփոխումների շրջադարձային փուլի [2, էջեր 32-33]: Բոլոնիայի գործընթացին ՀՀ անդամակցությամբ պայմանավորված բարեփոխումների շրջադարձային փուլը ՀՀ-ին պարտավորեցրեց ձեռնամուխ լինել բարձրագույն կրթության ոլորտում համակարգային վերափոխումներին, համապատասխանել միջազգային չափանիշներին, առաջնահերթությունը տալ մատուցվող կրթության որակի ու արդյունավետության ապահովմանը և խթանել ակադեմիական ազնվության սկզբունքների արմատավորումն ազգային մակարդակում: Ուստի, բարձրագույն կրթության որակի ապահովման կարևոր բաղադրիչ հանդիսացող ակադեմիական ազնվության ամրապնդման վերաարժևորման խնդիրը ստեղծեց լուծման առավել արդյունավետ ուղիների որոնման անհրաժեշտություն:

Կրթության կառավարման և գիտամանկավարժական տեսանկյուններից ՀՀ բարձրագույն կրթության համակարգում ակադեմիական ազնվության խնդրի և կրթության որակի ապահովման միջև կապի սերտացման անհրաժեշտությունը հիմնավորվում է մի շարք արդի խնդիրներով, որոնցից են [6, էջեր 15-21].

- դասավանդողների և ուսումնառողների ստեղծագործական ներուժի իրացման ցածր մակարդակը.
- ուսումնական գործընթացի արդյունքների գնահատման գիտամեթոդական հիմունքների մշակվածության ոչ բավարար մակարդակը.
- ուսումնական գործընթացի յուրաքանչյուր մասնակցի ստեղծագործական ունակությունների բացահայտման հնարավորությունների ըն-

ձեռնման և դրա կառավարման ձևերի ներդրման ոչ բարձր արդյունավետությունը.

- մանկավարժական տեխնոլոգիաների մշակվածության և ներդրման ոչ բավարար մակարդակը.

- ուսումնառողների և շրջանավարտների մասնագիտական իրազեկություններին ուղղված մանկավարժական ու տեղեկատվական տեխնոլոգիաների մշակվածության ոչ բավարար մակարդակը.

- բուհերի մանկավարժական և գիտամանկավարժական կադրերին ներկայացվող պահանջների բարձր մակարդակը և նրանց մասնագիտական ոչ բավարար որակները.

- ուսումնական գործընթացների որակի ապահովման խնդիրներին առնչվող հիմնարար գիտական հետազոտությունների սակավությունը կամ բացակայությունը և ուսանողների գնահատման մանկավարժական մեթոդների մշակվածության ոչ բավարար աստիճանը:

Բուհերում ակադեմիական ազնվության պահպանման կանոնների ձևավորման, պահպանման, տարածման և վերահսկման գործընթացների արդյունավետությունն անմիջականորեն պայմանավորված է որոշակի գործոնների ազդեցությամբ, որոնք հիմնականում լինում են անհատական և համատեքստային կամ միջավայրային: Անհատական գործոններից են ուսումնառողի սեռը, տարիքը, միջին որակական գնահատականը, արտալսարանային աշխատանքներում ներգրավվածությունը և այլն: Միջավայրային գործոններից են ակադեմիական անազնվության վարքի խմբային դրսևորումները, ուսանողների խմբի կողմից ակադեմիական անազնվության դատապարտումը, ակադեմիական անազնվության դեպքերի կանխարգելման միջոցների կամ պատիժների ընդունելի խստությունը և այլն: Մասնագիտական ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ միջավայրային կամ համատեքստային գործոններն ավելի մեծ ազդեցություն ունեն ակադեմիական անազնվության դրսևորումների վրա, քան անհատական գործոնները [10, 12]: Սա ևս մեկ անգամ շեշտադրում է ակադեմիական ազնվության՝ որպես ակադեմիական մշակույթի ներառական բնույթը, որը ենթադրում է ոչ թե անհատ ուսումնառողների ու դասավանդողների, այլ բուհի շահակիցների զգալի մասի կողմից ազնվության կանոնների պահպանում և հետևողականության ցուցաբերում: Միջավայրային գործոնների մեծ ազդեցությունը պայմանավորված է նաև ակադեմիական ազնվության (որպես ակադեմիական մշակույթի) ֆորմալ տարրերի առկայությամբ, քանի որ բուհի կողմից մշակված ֆորմալ քաղաքականությունը, դրանից բխող ռազմավարությունները, ընթացակարգերը, ներքին կանոնակարգերը և ուղեցույցներն ինստիտուցիոնալ մակարդակով վերահսկելի են դարձնում ակադեմիական անազնվության դեպքերը՝ էապես նվազեցնելով դրանց կամայական և ոչ լիարժեք լուծում տալու հնարավորությունները:

Ակադեմիական ազնվության պարբերական խախտման դեպքերը կործանարար ազդեցություն ունեն ոչ միայն այն պատճառով, որ դրանք այլոց իրավունքների, ներառյալ մտավոր սեփականության իրավունքների (ակադեմիական համատեքստում՝ հատկապես հեղինակային իրավունքի) ոտնահա-

բում են համարվում, այլ նաև այն պատճառով, որ դրանց պարբերական բնույթն ակադեմիական անընդունելի վարքի մշակութայնացման միտում է ստեղծում՝ լայն առումով խոչընդոտելով գիտելիքահենք հասարակության առաջընթացն ու միջազգային հարթակում մրցունակ կադրերի պատրաստումը և խաթարելով ինստիտուցիոնալ մակարդակում մտավոր սեփականության կրթության կազմակերպման հիմքերը, իսկ նեղ իմաստով՝ ակադեմիական ոչ պատշաճ վարք դրսևորող անձի մտավոր, ստեղծագործական և մասնագիտական արդյունավետ գործունեության զարգացումը: Բացի այդ, գիտական մոտեցումների կիրառմամբ և ակադեմիական գրագիտության կանոնների պահպանմամբ գիտելիքի ձեռքբերումը, օգտագործումը և նոր գիտելիքի ստեղծումն ուսումնառողների մեջ դաստիարակում են մի շարք այնպիսի կարևոր անձնական ու մասնագիտական որակներ, ինչպիսիք են ազնվությունը, պատասխանատվության զգացումը, այլոց իրավունքների նկատմամբ հարգանքի դրսևորումը, վերլուծական-քննադատական մտքի զարգացումը, գիտելիքի պատշաճ յուրացումը, ուսումնառության ընթացքում տեղեկույթի արդյունավետ օգտագործումը, գիտելիքի ձեռքբերման պատշաճ ձևերի և ըստ ունակությունների ու կարողությունների՝ ուսումնառության սեփական մեթոդների մշակումը և այլն:

Այսպիսով, ակադեմիական ազնվության պահպանման հիմնահարցը պահանջում է համալիր մոտեցում, որը ներառում է համամարդկային սկզբունքների, ազգային օրենսդրական համապատասխան դրույթների և միջազգային չափանիշների պահպանումը, բուհերի հստակ քաղաքականության ու դիրքորոշման կիրառումն իրենց հիմնական շահակիցների կողմից ակադեմիական ազնվության պահպանման և դրա խախտման դեպքերի կարգավորման նկատմամբ, դասավանդող-ուսումնառող համագործակցության արդյունավետության ապահովումը, ուսուցման այլընտրանքային մոտեցումների և մանկավարժական արդի մեթոդների կիրառումը, կազմակերպության ներքին մշակույթի ֆորմալ և ոչ ֆորմալ տարրերի արդյունավետ համադրումն ու հավասարակշռումը, կրթության բովանդակության և ուսումնառության ձևերի շարունակական բարելավումը, օրինակելի ակադեմիական վարքի արմատավորումն ու արժեհամակարգի ամրապնդումը: Ակնհայտ է դառնում, որ ակադեմիական բարենպաստ միջավայրի ապահովումն ու ակադեմիական ազնվության պահպանումը թելադրում են մի կողմից պետական և ինստիտուցիոնալ (բուհական) մակարդակներում առկա խթանիչ լծակների գործադրում, մյուս կողմից՝ բուհի պրոֆեսորադասախոսական կազմի և ուսումնառողների այնպիսի օրինակելի ակադեմիական վարքի դրսևորումներ, որոնք կհավասարակշռեն անձի համակողմանի զարգացումն ու մասնագիտական որակների ձեռքբերումը և ինստիտուցիոնալ զարգացմանն ուղղված գործընթացները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Անտոյան Ք.**, Ակադեմիական անազնվության դրսևորումները ՀՀ բուհական համակարգում: Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստան, 2013, <http://www.osf.am/wp-content/uploads/2013/12/Kristine-Antoyan-policy-paper.pdf> (10.05.2017):

2. Բարձրագույն կրթության ռազմավարական հետազոտությունների ազգային կենտրոն, Հայաստանի բարձրագույն կրթության բարեփոխումների առկա վիճակը և հեռանկարները Բոլոնիայի գործընթացի համատեքստում: Զեկույց, Երևան, Փրինթինգոն, 2012, https://erasmusplus.am/home/wpcontent/uploads/2017/03/Bologna-Reforms-in-Armenia_Report_20121.pdf (04.01.2018):
3. **Խաչատրյան Ռ., Կարաբեկյան Ս., Բուդաղյան Ա., Պապոյան Ա.** և ուրիշներ, Մարդկային ռեսուրսների կառավարումը բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում: Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ, Երևան, Լինգվա, 2015:
4. **Հարությունյան Ն., Գրիգորյան Ա.,** Կրթության զարգացման և որակավորման խնդիրները // Մանկավարժական միտք (1-2), Տաթև գիտակրթական համալիր, 5-11, 2013, [http://www.zangak.am/pdf/mankavarj-2013\(1-2\).pdf](http://www.zangak.am/pdf/mankavarj-2013(1-2).pdf) (15.01.2018):
5. **Միլովանովիչ Մ.** (համահեղինակներ՝ Սենեքիկ Ի., Ավետիսյան Մ., Խավանսկա Տ.), Կոռուպցիայի դեմ պայքարը և բարեվարքության արմատավորումը Հայաստանի կրթական ոլորտում, 2015, http://www.osf.am/wp-content/uploads/2016/01/Integrity-report_final_arm_12.11.2015.pdf (15.12.2017):
6. **Պետրոսյան Հ.,** Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման գործընթացի կառավարման մանկավարժական տեխնոլոգիաներ (տեսություն և պրակտիկա): Մենագրություն, Երևան, «ԱՆ-ՋՈՆ» հրատ., 2010:
7. **Սմիթ Յ.,** Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում (բուհ-եր) դեռակատարների էթիկայի կանոնագիրք, Եվրոպայի Խորհրդի «Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգերում բարեվարքության ամրապնդում և կոռուպցիայի դեմ պայքար» ծրագիր, 2016, http://ysu.am/uploaded/CodesofEthics_IanSmith_ARM_01.30.2016.pdf (28.11.2017):
8. **Crown, D. F. & Spiller, M. S.** (1998). Learning from the Literature: A Review of Empirical Research. *Journal of Business Ethics*, 17, 683-700.
9. International Association of Universities (2012). Observatory Magna Charta Universitatum, IAU-MCO Guidelines for an Institutional Code of Ethics in Higher Education: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/ethics_guidelines_finaldef_08.02.13.pdf (03.03.2017).
10. **McCabe, D. L. & Trevino, L. K.** (1993). Academic Dishonesty: Honor Codes and Other Contextual Influences. *Journal of Higher Education*, 64(5), 522-538.
11. **McCabe, D. L. & Trevino, L. K.** (2002). Honesty and Honor Codes. Washington: *Academe*, 88(1), 37- 41.
12. **McCabe, D. L. & Trevino, L. K.** (1997). Individual and Contextual Influences on Academic Dishonesty: A Multicampus Investigation. *Research in Higher Education*, 38(3), 379-396.
13. **Scanlan C. L.** (2006). Strategies to Promote a Climate of Academic Integrity and Minimize Student Cheating and Plagiarism. NJ.: *Journal of Allied Health*, 35(3), 179-185.
14. **Самохвалова Е.** Управление интеллектуальной собственностью вуза. Высшее образование в России // Научно-педагогический журнал Министерства образования и науки Российской Федерации. Н11/07.с. 72-77

ГАЙК ПЕТРОСЯН

Երևանский государственный университет языков и социальных наук
им. В. Я. Брюсова, кафедра педагогики и методики преподавания языков,
Доктор педагогических наук,
профессор

АНИ ШАГИНЯН

Ереванский государственный университет языков и социальных наук
им. В. Я. Брюсова, преподаватель и соискатель кафедры управления и планирования
образования, координатор центра обеспечения качества и реформ

**ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ЧЕСТНОСТИ
И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИХ РЕШЕНИЮ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЯХ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ**

В статье рассматриваются основные вопросы обеспечения академической интеграции (целостности), академической честности, выявления академической нечестности и педагогические подходы к их решению в высших учебных заведениях Республики Армения. Вопросы, связанные с обеспечением академической честности, в данной статье рассматриваются в контексте важности взаимодействия студентов и преподавателей в образовательных процессах, академического поведения основных стейкхолдеров вуза, обеспечения качества образования и приобщения к культуре академической честности в вузах.

HAYK PETROSYAN

Yerevan Brusov State University of Languages and Social Sciences
Chair of Pedagogy and Language Teaching Methodology,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

ANI SHAHINYAN

Yerevan Brusov State University of Languages and Social Sciences
Center for Quality Assurance and Reforms, Coordinator
Chair on Education Management and Planning, Lecturer, Applicant

**PROBLEMS OF ACADEMIC HONESTY ASSURANCE AND PEDAGOGICAL APPROACHES
TO THEIR SOLUTIONS AT RA HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

The current article touches upon the core problems of academic integrity, academic honesty, manifestations of academic dishonesty and pedagogical solutions to the problems at higher education institutions of the Republic of Armenia (RA HEIs). The article especially elaborates on the importance of student-teacher interaction in educational process, enhancement of decent academic behavior of main stakeholders of HEIs, assurance of education quality as well as "culturalization" of academic honesty at RA HEIs.

ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարան, ռումանագերմանական ֆակուլտետ,
անգլերեն լեզվի և գրականության ամբիոն, հայցորդ

**ՄԵԴԻԱԻՐԱԶԵԿՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐՆ ՈՒ ԱՆՀԱՏԻ
ՄԵԴԻԱԻՐԱԶԵԿՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ**

Մեդիաիրազեկության խնդիրը արդեն երկար ժամանակ է բավականին խորը հիմք ունի արևմուտքի զարգացող երկրներում և ավելի արդիական է դառնում մեր երկրում: Հաջողված աշխատանքի համար քիչ է ունենալ միայն զարգացած տեխնոլոգիաներ, անհրաժեշտ է նաև սովորեցնել մարդկանց աշխատել դրանց հետ, օգտագործել պրակտիկայում և ստեղծագործ ձևով օգտա-